

УДК 330.322.2:624

JEL Classification: L74

DOI: 10.15587/2312-8372.2019.178483

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В ПОРІВНЯННІ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

Божанова В. Ю., Кононова О. Є., Шпатакова О. Л.

1. Вступ

В умовах підвищення рівня відкритості ринків лідери тих або інших внутрішніх ринків, в тому числі в будівельній галузі, можуть поступитися та втратити конкурентні позиції новим, інноваційним компаніям, які мають більш адаптивні, гнучкі стратегії розвитку. Визначення певного спектру стратегій розвитку пов'язано з потребою розуміння їх видів, класифікацій за тими або іншими ознаками, характеристиками.

Дослідження основних напрямків та тенденцій розвитку будівельної галузі України є достатньо важливим завданням з огляду на те, що ця сфера займає провідне місце в національній економіці, потребує удосконалення, зважаючи на кращі досягнення зарубіжного досвіду. Вивчення становлення будівництва в Україні дозволить створити загальні вектори розвитку, дасть змогу встановити фактори, які впливають на такі результати, оцінити сучасні особливості.

За даним напрямком існує масштабний спектр наукових розвідок, наприклад [1], які потрібно чітко систематизувати та виділити положення. Це дозволить сформулювати уніфікований підхід щодо можливих видів стратегій розвитку економічних систем в залежності від тих або інших ознак, їх характеристики тощо. Так, питання, пов'язані з розвитком будівельної галузі, знайшли відображення в роботах [2, 3]. А ґрунтовний аналіз будівельної галузі в глобальній економіці з погляду її порівняння з іншими галузями в контексті динамічного розвитку глобалізму вперше зустрічається у праці [4]. Автор розкриває явище квазікомпаній у будівельній галузі та показує його вплив на розвиток галузі в глобальному масштабі. А ось процес розроблення та впровадження інновацій як чинник зростання та розвитку будівельної галузі в Європі досліджується авторами роботи [5]. У праці [6] автори пропонують оцінювати сталий розвиток галузі на основі оцінок життєвого циклу підприємств. Є дослідження відносно окремих країн. Так, у роботі [7] оприлюднюються результати досліджень будівельної галузі Великобританії, де наголошується на необхідності негайної її перебудови та зміни господарської парадигми будівельних підприємств.

Отже, актуальним є аналіз основних особливостей та тенденцій розвитку будівельної галузі на прикладі України, який важливий з точки зору встановлення проблем та переваг функціонування досліджуваної сфери. Розуміння ключових аспектів становлення будівництва в Україні дасть змогу

визначити стратегічні напрямки діяльності суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку.

Таким чином, *об'єктом дослідження* є показники розвитку будівельної галузі України в порівнянні з країнами Європейського Союзу (ЄС) та Співдружності Незалежних Держав (СНД). *А метою дослідження* є визначення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі України на підставі універсальної методики експрес-оцінки.

2. Методика проведення досліджень

У ході виконання дослідження використовувались:

- методи системного аналізу і синтезу для розгляду теоретичних аспектів стратегічного управління;
- методи статистичного аналізу для дослідження стану будівельної галузі України, країн ЄС та СНД;
- методи економічного та математичного аналізу для визначення кількісної оцінки та нових оціночних показників;
- методи формальної логіки для розробки шляхів підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі України.

3. Результати досліджень та обговорення

В табл. 1, 2 представлено динаміку оціночних показників розвитку будівельної галузі України за 2014–2018 рр.

Таблиця 1

Динаміка оціночних показників розвитку будівельної галузі України за 2014–2018 рр.*

№ п/п	Країна/Показник	Рік				
		2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7
Україна						
1	Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) підприємствами країни (<i>Vcp</i>), млн. дол. США	3 135,5	2 298,8	2 710,5	3 761,0	4 901,8
2	Індекс будівельної продукції (<i>Ibp</i>)	43,9	73,3	117,9	138,8	130,3
3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Україна	72,936	53,759	63,651	88,730	116,285
3.1	Розвинені країни, в т. ч.:					
3.1.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Німеччина	2793,225 1	2793,23	2860,54	2922,08	2939,04
3.1.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Іспанія	1173,52	1218,27	1243,21	1296,47	1357,44
3.1.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Польща	1000,810	923,362	903,037	920,263	1086,423
3.1.4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Данія	3553,97	3590,56	3752,71	3895,72	4075,23

Примітка: * – розраховано за даними [8, 9]

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
3.2	Країни, що розвиваються, в т. ч.:					
3.2.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Казахстан	848,6932	487,6741	548,9956	585,1943	599,3186
3.2.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Білорусь	577,7766	511,57	435,54	459,28	480,17
3.2.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Вірменія	332,606	330,023	280,356	283,219	285,967
4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Україна	0,005	0,004	0,0045	0,006	0,008
Вихідні дані:						
–	Чисельність населення країни (<i>Pop</i>), млн. осіб	42,9899	42,7605	42,5845	42,3864	42,1532
–	Площа (територія) країни, кв. м	603628	603628	603628	603628	603628
4.1	Розвинені країни, в т. ч.:					
4.1.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Німеччина	0,64	0,64	0,66	0,67	0,68
4.1.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Іспанія	0,11	0,11	0,11	0,12	0,12
4.1.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Польща	0,122	0,112	0,110	0,112	0,132
4.1.4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Данія	0,47	0,47	0,50	0,52	0,54
4.2	Країни, що розвиваються, в т. ч.:					
4.2.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Казахстан	0,0054	0,0031	0,0036	0,0039	0,0040
4.2.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Білорусь	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
4.2.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Вірменія	0,034	0,033	0,028	0,029	0,029

Примітка: * – розраховано за даними [8, 9]

Таблиця 2

Динаміка оціночних показників розвитку будівельної галузі України за 2014–2018 рр.*

№ п/п	Країна/Показник	Абсолютне відхилення, +/-			
		У 2015 р. порівняно з 2014 р.	У 2016 р. порівняно з 2015 р.	У 2017 р. порівняно з 2016 р.	У 2018 р. порівняно з 2017 р.
1	2	3	4	5	6
Україна					
1	Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) підприємствами країни (<i>Vcp</i>), млн. дол. США	-836,70	411,70	1050,50	1140,80
2	Індекс будівельної продукції (<i>Ibp</i>)	29,40	44,60	20,90	-8,50
3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Україна	-19,18	9,89	25,08	27,56
3.1	Розвинені країни, в т. ч.:				
3.1.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Німеччина	0,00	67,31	61,54	16,96
3.1.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Іспанія	44,75	24,94	53,26	60,97
3.1.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Польща	-77,45	-20,32	17,23	166,16
3.1.4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Данія	36,59	162,15	143,01	179,51
3.2	Країни, що розвиваються, в т. ч.:				
3.2.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Казахстан	-361,02	61,32	36,20	14,12
3.2.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Білорусь	-66,21	-76,03	23,74	20,89
3.2.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (<i>Icdp</i>), Вірменія	-2,58	-49,67	2,86	2,75
4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Україна	0,00	0,001	0,0015	0,002
Вихідні дані:					
-	Чисельність населення країни (<i>Pop</i>), млн. осіб	-0,23	-0,176	-0,1981	-0,233
-	Площа (територія) країни, кв. м	0,0	0,0	0,0	0,0

Примітка: * – розраховано за даними [8, 9]

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
4.1	Розвинені країни, в т. ч.:				
4.1.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Німеччина	0,000	0,020	0,010	0,010
4.1.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Іспанія	0,000	0,000	0,010	0,000
4.1.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Польща	-0,010	-0,002	0,002	0,020
4.1.4	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Данія	0,000	0,030	0,020	0,020
4.2	Країни, що розвиваються, в т. ч.:				
4.2.1	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Казахстан	-0,0023	0,0005	0,0003	0,0001
4.2.2	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Білорусь	-0,010	0,000	0,000	0,000
4.2.3	Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (<i>Icdpt</i>), Вірменія	-0,001	-0,005	0,001	0,000

Примітка: * – розраховано за даними [8, 9]

Згідно з результатами табл. 1, 2 можемо констатувати наступне, а саме:

1. Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) (*Vcp*) в Україні в 2014, 2015 рр. характеризувався скороченням [10]. Ця тенденція була характерна для багатьох галузей економіки в зазначений період. Вона обумовлена, зокрема, складною політичною ситуацією в державі, викликаною анексією АР Крим, деяких територій Донецької та Луганської обл., військовими подіями, які розпочалися в 2014 р., погіршенням економічного розвитку у всіх сферах [10]. В тому числі девальвацією української гривні в 2014–2015 рр. (зміна з 8,2 грн. за 1 дол. США за станом на 31.12.2013 р. до 16,3 грн. за 1 дол. США за станом на 31.12.2014 р. і до 25,02 грн. за 1 дол. США за станом на 31.12.2015 р.). А також іншими зовнішніми та внутрішніми факторами розвитку [11]. З 2016 р. спостерігається поступова стабілізація будівельної галузі України, зростає значення досліджуваного показника і за станом на 31.12.2018 р., який дорівнював 4901,8 млн. дол. США [11]. Відповідно до змін показника виробництва продукції будівельної галузі України коливалось значення Індексу будівельної продукції (*Ibp*). А саме, в 2014, 2015 рр. він скорочувався, особливо значне зменшення характеризує 2014 р., коли в країні суттєво погіршилась економічна, політична ситуація. 2016 р. вирізнявся оптимізаційними характеристиками, і в 2018 р. цей індекс склав 130,3. Перспективи розвитку галузі обумовлюються багатьма факторами, найбільш важливі з яких в 2019, 2020 рр. пов'язані з економічною,

законодавчою політикою нового Глави держави, уряду, парламенту, яких буде обрано в 2019 р.

2. Індекс розвитку будівельної галузі відносно до людського потенціалу (*Icdp*) в Україні, як і показник обсягу виробництва продукції будівельної продукції демонструє скорочення в 2014, 2015 рр., а з 2016 р. починає зростати. В 2018 р. він дорівнював 116,285 дол. США на 1 особу. Як видно з даних табл. 1, 2, це значення є найнижчим у порівнянні із його значеннями у всіх розглянутих розвинених країнах (Німеччини, Іспанії, Польщі, Данії), так і з країнами, що розвиваються. А саме, серед досліджуваних країн другої категорії (держави, що розвиваються) Вірменія вирізняється самим низьким рівнем за вказаним показником, але значення в цій країні в 2,5 вище, аніж в Україні.

3. Індекс розвитку будівельної галузі відносно до території країни (*Icdpt*) в Україні характеризується зменшенням в 2014, 2015 рр., як і більшість показників розвитку. Починаючи з 2016 р. відмічається певне зростання, і в 2018 р. він дорівнює 0,008 дол. США на 1 кв. м територій держави. Отриманий показник є низьким, переважає результати Казахстану, у якого, як і у України спостерігається низький рівень охоплення території об'єктами будівництва. Це стосується як житлових, нежитлових будівель, так і інженерної інфраструктури (автомобільні дороги, водні шляхи, залізничне покриття, комунікації тощо), яка знаходиться в поганому стані в обох країнах.

4. Висновки

Проведено вивчення особливостей розвитку будівельної галузі України в контексті встановлення проблем та переваг функціонування досліджуваної сфери. Аналіз зазначеного напрямку здійснено із використанням авторського підходу щодо оцінки стану розвитку будівельної галузі. За результатами оцінки встановлено, що основні показники розвитку будівельної галузі є низькими як у порівнянні з аналогічними показниками в розвинених, так і в країнах, що розвиваються. Вивчено та охарактеризовано ключові особливості функціонування будівельної галузі України, в складі яких виокремлено, зокрема:

1) скорочення обсягу виробництва продукції зазначеної сфери в 2014, 2015 рр. через політичні, військові, економічні процеси, і відновлення розвитку, починаючи з 2016 р., викликане певною стабілізацією економіки;

2) стійка тенденція впродовж 2017, 2018 рр. щодо скорочення зведення будівель, і зростання будівництва об'єктів інженерної інфраструктури (переважно, ремонт та реконструкція мостів, автомобільних доріг);

3) тенденція щодо зростання будівництва та ремонту об'єктів соціальної інфраструктури (шкіл, амбулаторій, дитячих садочків тощо), починаючи з 2018 р., з огляду на процеси децентралізації та можливості місцевих громад розпоряджатися коштами місцевих бюджетів.

Представлена у роботі авторська методика може бути використана для розширення методичного забезпечення вказаної проблематики, а її положення можуть бути використані для навчальних та методичних матеріалів, емпіричних досліджень підприємств галузі. Результати дослідження стануть у нагоді в практичному застосуванні вказаної методики та передбачають

простоту операціоналізації, усувають потребу залучення зовнішніх експертів, дозволяють оцінити широкий спектр параметрів розвитку.

Література

1. Кононова, О. Є. Шпатакова, О. Л.; Fleychuk, M. I., Ganski, U. A., Kazlouski, V. U. et. al. (ред.) (2018). Типи стратегій, особливості їх формування та застосування в динамічному навколишньому середовищі. *International economic relations and prospects for national development: contemporary challenges and solutions: monograph*. Daugavpils: Daugava Print, 347–359.
2. Vozhanova, V., Kononova, O. (2018). Strategic approach to the management of modern construction enterprises. *European Journal of Humanities and Social Sciences. Section 9. Economics and Management*, 2, 81–90. doi: <http://doi.org/10.29013/ejhss-18-2-81-90>
3. Божанова, В. Ю., Вечеров, В. Т., Кононова, О. Є., Редька, В. Є. (2018). Антидеприваційна система управління персоналом підприємства. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*, 10, 8–15.
4. Дипиаза, С. А., Эжклз, Р. Дж. (2003). *Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества*. М.: Альпина Паблишер, 211.
5. Dubois, A., Gadde, L.-E. (2002). The construction industry as a loosely coupled system: implications for productivity and innovation. *Construction Management and Economics*, 20 (7), 621–631. doi: <http://doi.org/10.1080/01446190210163543>
6. Ortiz, O., Castells, F., Sonnemann, G. (2009). Sustainability in the construction industry: A review of recent developments based on LCA. *Construction and Building Materials*, 23 (1), 28–39. doi: <http://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2007.11.012>
7. Ball, M. (2014). *Rebuilding Construction (Routledge Revivals): Economic Change in the British Construction Industry*. Routledge.
8. *Будівництво*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2019)
9. *Населення України*. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 31.05.2019)
10. *Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) за видами*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2019)
11. *Будівельна галузь: стан та перспективи*. Available at: <http://budport.com.ua/news/12779-budivelna-galuz-stan-ta-perspektivi> (дата звернення: 31.05.2019)